

STANISLAVA ŠPRINCOVÁ

NEW TRENDS IN THE DYNAMISM OF SECOND HOMES — EXPANSION INTO NOT ATTRACTIVE AREAS FROM TOURIST POINT OF VIEW

Questions of tourism and recreation in mountain areas have been dealt with for several years (Šprincová 1984). One of the forms in which recreation in Czechoslovakia is realized is a second home in private recreational houses (objects of individual recreation — further OIR).

This form, also called individual chalet recreation, passed through several significant stages. Before World War II it was realized either in villas of the well-to-do, or in simple wooden chalets (huts) in the hinterland of larger residential agglomerations accessible by public transport means. The years after World War II witness a great development of this type of recreation, considerable changes in its distribution as well as in its quality. New objects are built, but at the same time, old residential and other buildings, vacated as a result of advancing concentration of the rural population in towns, are increasingly adapted and adjusted. It is done, at first, only in small mountain settlements, more remote from the centres of economic activities. With the advancing motorization and growth of the leisure time of the population the OIR are spreading to areas farther away from more concentrated demand, i. e. farther from larger residential agglomerations. With a better equipment of the objects the chalet recreation is increasingly acquiring a character of second dwelling. It is spreading very quickly in the areas attractive from the point of view of recreation, near water surfaces and mainly in mountain areas.

There is a number of papers dealing with their distribution in Czechoslovakia (for example Gardavský 1971, Mariot 1976, Otrubová 1980, Vystoupil 1978). In the most attractive recreational localities, however, especially at tourist spots and important mountain resorts and centres of winter sports, the OIR are represented to a lesser extent or do not appear at all. It is here that the interests of second dwelling and other forms of recreation and tourism encounter. The more attractive tourist centres are, as a rule, the better equipped with facilities of commercial (undirected) tourism and facilities of trade union and works recreation. Here the possibilities of acquiring an OIR are more limited, if there are any at all.

The settlements with whatever visiting rate, gradually acquire, besides other original functions, also recreational functions. Their proportion is obtained when the number of beds for recreational use and the number of the local population are compared. The smaller the settlement in the area attractive from the point of view of tourism, the more manifests,

as a rule the recreational function. Part of the permanent residents having left, the small settlement loses gradually its original production functions (in agriculture and forestry) and residential functions, and acquires recreational functions. This process has been taken into consideration in the official conception of rural areas (Decree of Czech Government No 283/1971) and in the development of agricultural large-scale production. It is often supported by a whole system of planning and administrative regulating interventions which direct the rise of the OIR to the built-up areas in non-resort settlements, while the main capital investments in the establishments of production, residential as well as tertiary spheres are directed to selected resort settlements.

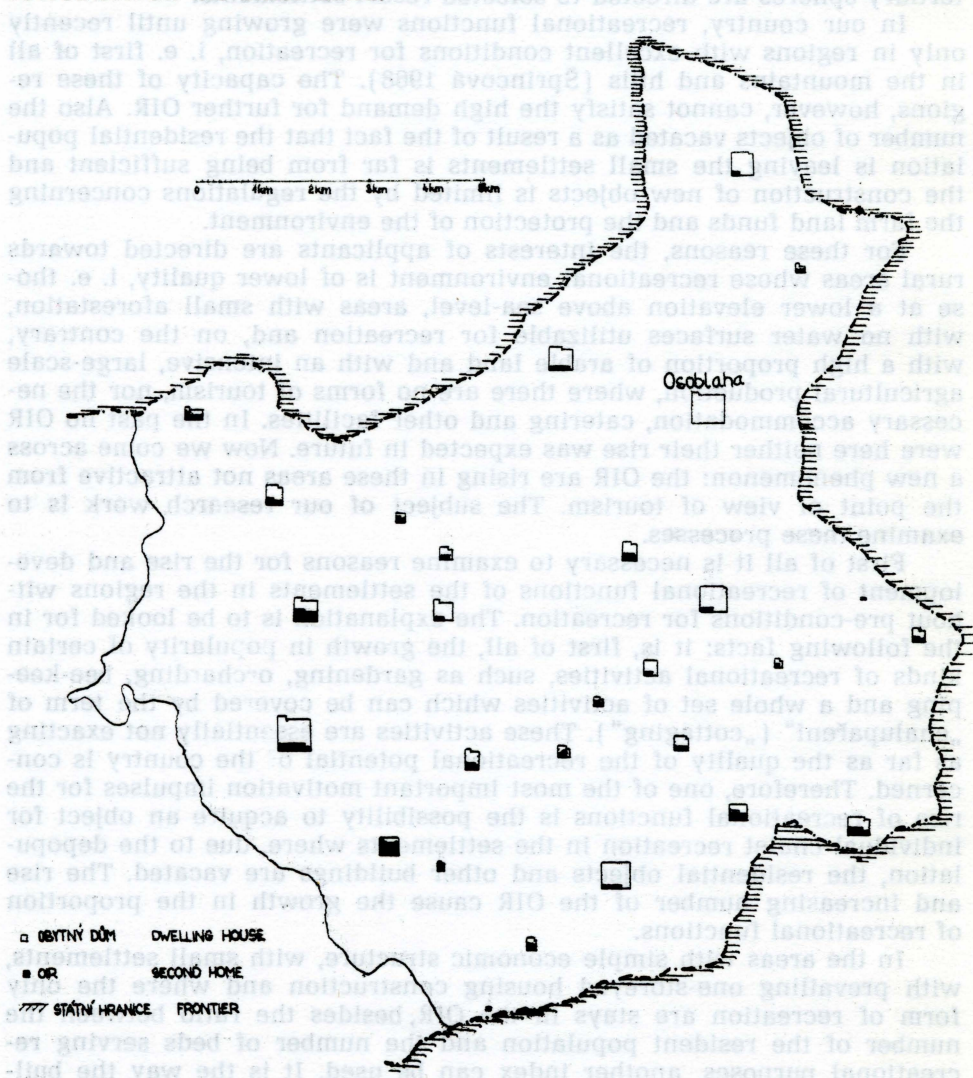
In our country, recreational functions were growing until recently only in regions with excellent conditions for recreation, i. e. first of all in the mountains and hills (Šprincová 1968). The capacity of these regions, however, cannot satisfy the high demand for further OIR. Also the number of objects vacated as a result of the fact that the residential population is leaving the small settlements is far from being sufficient and the construction of new objects is limited by the regulations concerning the farm land funds and the protection of the environment.

For these reasons, the interests of applicants are directed towards rural areas whose recreational environment is of lower quality, i. e. those at a lower elevation above sea-level, areas with small afforestation, with no water surfaces utilizable for recreation and, on the contrary, with a high proportion of arable land and with an intensive, large-scale agricultural production, where there are no forms of tourism, nor the necessary accommodation, catering and other facilities. In the past no OIR were here neither their rise was expected in future. Now we come across a new phenomenon: the OIR are rising in these areas not attractive from the point of view of tourism. The subject of our research work is to examine these processes.

First of all it is necessary to examine reasons for the rise and development of recreational functions of the settlements in the regions without pre-conditions for recreation. The explanation is to be looked for in the following facts: it is, first of all, the growth in popularity of certain kinds of recreational activities, such as gardening, orcharding, bee-keeping and a whole set of activities which can be covered by the term of „chalupaření“ („cottaging“). These activities are essentially not exacting as far as the quality of the recreational potential of the country is concerned. Therefore, one of the most important motivation impulses for the rise of recreational functions is the possibility to acquire an object for individual chalet recreation in the settlements where, due to the depopulation, the residential objects and other buildings are vacated. The rise and increasing number of the OIR cause the growth in the proportion of recreational functions.

In the areas with simple economic structure, with small settlements, with prevailing one-storeyed housing construction and where the only form of recreation are stays in the OIR, besides the ratio between the number of the resident population and the number of beds serving recreational purposes, another index can be used. It is the way the buildings are utilized. In the framework of the state research task we have been working on the topic „Organization of Space and Dynamism of Recreation and Tourism“. Here we examine, besides other things, the

growth of recreational functions of various types of settlements in rural areas. Microanalysis of the settlements consists in a systematic registration of each individual object and classification of the objects into three categories: objects permanently inhabited, objects used for recreation, other objects serving the purposes of production, provision of services or some other purposes. Our main concern is to register the OIR whose official registration is, to our experience, difficult and therefore inaccurate. The function of the settlements is represented by the proportions ascertained between the number of objects serving permanent residence on the one hand and the number of objects serving accommodation during recreation on the other hand.

Proportion of Second Homes on the housing fund of Settlements in the region of Osoblaha. — Podíl druhého bydlení na bytovém fondu sídelních útvarů Osoblažského výběžku.

I should like to demonstrate the problems of the regions little attractive for tourism on the example of the territory of „Osoblažský výběžek“, i. e. a periferial part of the district of Bruntál, which has been chosen as one of the model regions in the above mentioned research. Before 1960 there had been neither OIR nor any other tourist establishments in this region (Šprincová 1966). The investigation in 1982 disclosed that 16.5 per cent of the dwelling house fund had changed into OIR (see figure). As far as individual settlements are concerned, permanent residential functions had changed into recreational functions mainly in those settlements in which, for economic reasons, the residential function is rapidly decreasing, that is, in all non-resort settlements falling into the category of „others“ (without perspectives), abandoned to deace without new capital being invested. But the OIR can also be found in the settlements of the category „non-resort permanent“ with a high representation of the establishments of agricultural production. With the exception of the resort-settlement Osoblaha itself (the only one in our case), the OIR are represented on a relatively small territory of 14,930 hectares in the built-up areas of all 30 settlement formations.

Comparing the present situation with that 20 years ago we can conclude that a new trend of development has started, which is to cause certain changes in the utilization of the rural countryside. At the same time it is necessary to take into consideration that this trend has not stopped and further changes in favour of recreational dwelling can be expected. In the future in the region of Osoblaha, as well as in other places, we must take into account permanent depopulation of non-resort settlements and vacation of the existing housing fund. Moreover, even in non-resort settlements of the „permanent“ character where the interests of agricultural large-scale production and the need to maintain the necessary manpower require new housing construction we can take into account the vacation of older dwelling objects whose quality does not correspond to the housing requirements of the people. The possibility of acquiring the object even in the non-recreational countryside is a stimulus for the development of recreational accommodation and therefore we must consider its growth as a permanent phenomenon. If this trend continues, before long there will not be any rural settlement in the Czech Socialist Republic without OIR. Where there are no pre-conditions for the development of other forms of recreation and tourism and for the construction of tourist infrastructure, the OIR will represent the only recreational establishment.

The change of residential objects into OIR has a number of positive aspects. Their preservation for the purposes of recreation contributes to the maintaining of the housing fund together with the arrangement of the immediate setting as well as to a higher aesthetic appearance of the country. The animation, brought about by temporary migration of recreational character, is, to some extent, a stabilizing factor of permanent settling and also a motive for the local population to improve the appearance of the whole settlement and of individual objects.

On the other hand, we cannot avoid meditating whether the increase in recreational use of the housing fund does not mean a tool for maintaining undesirable structure of settlements which contradicts the principles of a long-term conception of the settling of the countryside and its compliance with the needs of socialist society. This makes us contem-

plate whether the recreational function as a subsidiary one should be tolerated in the regions which were not, until recently, considered as suitable for recreation and which have, on the contrary, excellent conditions for the development of agricultural large-scale production.

It is, therefore, desirable, when re-evaluating the standing conception of further structural changes in the settling of the countryside without tourism, to take into account the recreational dwelling which was not taken into account in the past. This fact must be reflected also in long-term plans of the development of rural settlements and in their territorial projects. Thus the territorial plans of resort settlements and their generating territory are like systems of non-resort settlements with mostly agricultural and residential functions supplemented by a recreational function.

References

- GARDAVSKÝ V. (1975): Geografie individuální víkendové rekreace v ČSR. — Acta Univ. Carolinae, Geographica 1—2, p. 123—128, UK, Praha.
- MARIOT P. (1976): Objekty individuálnej rekreácie na Slovensku — Geografický časopis 28:1:3—22. SAV, Bratislava.
- OTRUBOVÁ E. (1980): Priestorové rozloženie chat na Slovensku so špecifickým zameraním na chaty obyvateľov Bratislavy. — Acta Fac. rer. nat. Univ. Com. Geogr. No. 18, p. 129—149, Bratislava.
- ŠPRINCOVÁ S. (1966): Osoblažsko. Ekonomickogeografická problematika zaostávání izolované oblasti. — Acta Univ. Pal. Olom., Fac. rer. nat. 20, Geogr.-geol. VII, p. 305—339, SPN, Praha.
- ŠPRINCOVÁ S. (1968): Příspěvek ke geografii cestovního ruchu na příkladu rekreační oblasti Jeseníků. — Acta Univ. Pal. Olom., Fac. rer. nat. 23, Geogr.-geol. VII, p. 81—237, SPN, Praha.
- ŠPRINCOVÁ S. (1983): Dynamika druhého bydlení v oblastech turisticky neatraktivních (Dynamism of Second Homes in Regions not attractive from Tourist Point of View). — Paper presented at the II. intern. Conf. on Tourism, 11.—13. 10., p. 13—19, Banská Bystrica.
- ŠPRINCOVÁ S. (1984, in print): 25 Jahre fremdenverkehrsgeographische Untersuchungen an der Universität in Olomouc. — Acta Univ. Pal., Fac. rer. nat. 80, SPN, Praha.
- VYSTOUPIL J. (1978): Individuální chatová rekreace obyvatel velkoměsta na příkladě města Brna. — Zpr. geogr. ústavu ČSAV 15:2—3; 43—46, Brno.

Shrnutí

NOVÝ JEV V DYNAMICE DRUHÉHO BYDLENÍ — ŠÍŘENÍ DO OBLASTÍ TURISTICKY NEATRAKTIVNÍCH

Druhé bydlení v objektech individuální rekreace (OIR) jako velmi užívaná forma rekreace v ČSSR se rychle rozšířila v oblastech rekreačně atraktivních, při vodních plochách a zejména v oblastech horských. O rozložení OIR v ČSR a na Slovensku existuje řada studií. Sídla, na jejichž katastrech se soustřeďuje jakákoliv rekreační návštěvnost, nabývají vedle jiných svých funkcí též funkci rekreační. Tato funkce se výrazně projevuje zejména u malých venkovských sídel v periferních oblastech, která odchodem části trvalého obyvatelstva postupně ztrácí původní funkce výrobní (v zemědělství a lesnictví) a obytné ve prospěch funkce rekreační. S tímto procesem se již počítá v oficiální koncepci osídlení a vybavení venkovských prostorů (Usnes. vlády ČSR č. 283/1971). Je podporován i celým systémem plánování a úředních regulačních zásahů, usměrňujících vznik dalších OIR na intravilány nestřediskových sídel, zatímco hlavní investice do výstavby zařízení výrobní, obytné i terciární sféry směřují do vybraných střediskových sídel.

Kapacita atraktivních oblastí však nemůže uspokojovat výši poptávky po dalších OIR a zdaleka též nestačí počet objektů, uvolňovaných odchodem trvalých obyvatel malých sídel, k využití pro rekreační účely. Z těchto důvodů se zájem uchazečů o další OIR obdel i do venkovských oblastí s nižšími kvalitami rekreačního prostředí (tj. o malé nadmořské výšce, s nízkým stupněm zalesnění, s nedostatkem vhodných vodních ploch), mnohdy s vysokým stupněm rozoranosti půdy a s intenzivní zemědělskou výrobou. V těchto oblastech zpravidla neexistují jakékoliv formy cestovního ruchu, ani příslušná infrastruktura. Rovněž se zde nevyskytovaly donedávna OIR a s jejich vznikem se perspektivně ani nepočítalo. Nyní dochází k novému jevu: v těchto turisticky neatraktivních oblastech vznikají OIR. Zkoumání tohoto procesu je předmětem autorčiny výzkumné práce.

Vysvětlení této dynamiky lze spatřovat především v růstu oblíbenosti určitých druhů rekreačních aktivit, méně náročných na kvalitu rekreačního potenciálu krajiny (zahradkáření, sadaření, včelaření a celý soubor činností, spadajících pod pojem „chalupaření“). Jedním z nejvýznamnějších motivačních impulsů pro vznik a růst rekreačních funkcí stává se zde možnost získání objektů k individuální chatové rekreaci, uvolňovaných buď vylidňováním těchto venkovských oblastí, nebo v důsledku zchátralého stavebního stavu. Autorka zkoumá růst rekreačních funkcí různých typů sídel venkovských oblastí podle způsobu využití budov. Problematiku oblastí málo atraktivních pro cestovní ruch demonstruje na příkladu území Osoblažského výběžku, který tvoří periferní část okresu Bruntál. Ještě v r. 1960 nebyly v celé této oblasti ani OIR, ani jiná zařízení cestovního ruchu. Při šetření v r. 1982 nachází zde 18,5 % obytného domovního fondu změněného na OIR. Pokud jde o jednotlivá sídla, ke změnám funkcí z trvale obytné na rekreační dochází především u těch, kde z důvodů ekonomických se rychleji snižuje rezidenční funkce, tj. ve všech nestřediskových sídlech kategorie „ostatní“, určených perspektivně na dožití, kam nejsou umísťovány nové investice. Ale i v sídlech kategorie „nestřediskové trvalé“, kde jsou zpravidla zastoupena zařízení zemědělské výroby, se již vyskytují OIR. S výjimkou vlastního (a zde jediného) střediskového sídla Osoblaha jsou OIR zastoupeny na poměrně malém území 14 930 ha v intravilánech všech 30 sídelních útvarů (viz obr.).

Při srovnání se stavem před 20 lety můžeme tedy konstatovat, že dochází k zahájení nového vývojového trendu, vedoucího k určitým změnám ve využití venkovské krajiny, a to ve prospěch rekreačního bydlení. Jako na Osoblažsku, i v jiných periferních oblastech je nutno do budoucna počítat s trvalým vysídlováním nestřediskových sídel a s uvolňováním dosavadního bytového fondu. Navíc i v nestřediskových sídlech charakteru „trvalého“, kde zájmy zemědělské velkovýroby a potřeba udržení nezbytného počtu pracovních sil si vyžádají novou bytovou výstavbu, lze počítat s uvolňováním starších obytných objektů, které svou kvalitou již neodpovídají nárokům na trvalé bydlení pracujících. Proto vzhledem k významu, který má možnost získání objektu i v turisticky neatraktivní krajině jako podnětu k rozvoji rekreačního bydlení, je třeba s jeho růstem počítat jako s jevem trvalým. Bude-li tento trend pokračovat, v brzké době nebudou ve venkovských oblastech ČSR sídelní útvary, v nichž by se nevyskytovaly OIR. Tam, kde nejsou žádné předpoklady pro rozvoj jiných forem rekreace a cestovního ruchu a pro budování turistické infrastruktury, budou OIR jediným rekreačním zařízením.

Změna účelového určení obytných objektů na OIR má řadu kladných stránek. Naproti tomu se vnučuje úvaha, zda živelně narůstající rekreační funkce má být tolerována v oblastech turisticky neatraktivních, které naopak mají výborné předpoklady pro rozvoj intenzivní zemědělské výroby a kde nárůst rekreačního využití domovního fondu znamená nástroj k udržení nežádoucího rozptýlu sídelní struktury, což je v rozporu se zásadami dlouhodobé koncepce venkovského osídlení. Je proto žádoucí, aby při přehodnocování dosavadní koncepce dalších strukturálních změn v osídlení venkovských oblastí turisticky neatraktivních bylo vzato v úvahu i rekreační bydlení, s nímž se dříve nepočítalo.

(Address: Přírodovědecká fakulta Palackého univerzity, Leninova 26, 771 46 Olomouc.)